TÜRKİYE TÜRKÇESİ
III
SÖZCÜK TÜRLERİ

TÜRKİYE TÜRKÇESİ
III
SÖZCÜK TÜRLERİ

Editör
Prof. Dr. Erdoğan BOZ

Yazarlar
Prof. Dr. Ahmet AKÇATAŞ
Dr. Nazmi ALAN
Dr. Ezgi ASLAN
Doç. Dr. Özgür AY
Prof. Dr. Erdoğan BOZ
Dr. Bayram ÇETİNKAYA
Dr. Şaziye DİNÇER BAHADIR
Dr. Fatih DOĞRU
Dr. Duygu KAMACI GENCER
Dr. Serdar KARAOĞLU
Dr. Bilal UYSAL

1. Baskı

Gazi Kitabevi

ISBN: 978-605-344-997-3

Baskı: Ağustos 2019

Sayfa Düzeni / Kapak Tasarımı
Semra AVCI / Ethem BİLİCİ

© Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti.

Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti'ne aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre, kitabı yayınlayan firmanın ve yazarlarının önceden izni olmadan elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

Merkez	Mağaza
53. Sok. No: 29	Dögol Caddesi No: 49/B
Bahçelievler / ANKARA	Beşevler / ANKARA
Tel: (0312) 223 77 73- 223 77 17	Tel: (0 312) 213 32 82 - 213 56 37
Faks: (0 312) 215 14 50	Faks: (0 312) 213 91 83

info@gazikitabevi.com.tr • www.gazikitabevi.com.tr

Baskı
İlksan Matbaası Ltd. Şti.
İvedik Org. San. Bölgesi Ağaç İşleri San. Sit.
521. Sokak No: 35 İvedik / ANKARA
Tel: (0312) 394 39 55
Sertifika No: 13189

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ ..... **xiii**
ŞEMA LİSTESİ ..... **xiv**
ÇİZİM LİSTESİ ..... **xv**
A. KISALTMALAR ..... **xvi**
B. İŞARETLER ..... **xvi**
ÖN SÖZ ..... **xvii**

TÜRKİYE TÜRKÇESİ III SÖZCÜK TÜRLERİ

0. GİRİŞ

Prof. Dr. Erdoğan BOZ

0.1. Terimler ve Tanımlar 3
0.2. Tasnifler 4
0.3. Kitapta Uygulanacak Yöntem 9
BÖLÜM KAYNAKÇASI 11

1. ADLAR

Dr. Nazmi ALAN

1.1. Ad 13
1.1.1. Ad Öbeği 14
1.1.1.1. Belirtili Ad Öbeği 14
1.1.1.2. Belirtisiz Ad Öbeği 16
1.1.2. Ad Türleri 17
1.1.2.1. Yapılarına Göre Adlar 18
1.1.2.1.1. Sözcük Yapısında Adlar 18
1.1.2.1.2. Söz Öbeği Yapısında Adlar 19
1.1.2.1.3. Tümce Yapısında Adlar 19
1.1.2.2. Türlerine (Karşıladıkları Nesne ve Durumlara) Göre Adlar 20
1.1.2.2.1. Özel Adlar 20

1.1.2.2.2. Tür Adları 23
1.1.2.3. Soylarına Göre Adlar 26
1.1.2.3.1. Asıl Adlar 26
1.1.2.3.2. Eylemsiler (Adsıllar) 26
1.2. Diğer Söz Öbeklerinin Bileşeni Olarak Adlar 27
1.3. Adlık 31
1.4. Tümcede Ögelerin Bileşeni Olarak Adlar 32
DEĞERLENDİRME SORULARI 34
CEVAP ANAHTARI 37
BÖLÜM KAYNAKÇASI 39

2. EYLEMLER

Dr. Ezgi ASLAN

2.1. Giriş 41
2.2. Kılınış ve Kılınışlarına Göre Eylem Türleri 43
2.2.1. Durumlar 47
2.2.2. Olaylar 47
2.2.2.1. Edimler 47
2.2.2.2. Tamamlamalar 48
2.2.2.3. Anlık edimler 48
2.2.2.4. Erişmeler 49
2.3. Eylemde Görünüş 49
2.3.1. Bitmişlik 51
2.3.2. Bitmemişlik Görünüşü 52
2.3.2.1. Alışkanlık Görünüşü 53
2.3.2.2. Süreklilik Görünüşü 53
2.3.3. Yansız Görünüş 54
2.4. Eylemde Zaman 54
2.4.1. Türkçede Basit Zamanlar 55
2.4.1.1. Geçmiş Zaman 55

2.4.1.2. Şimdiki Zaman 56
2.4.1.3. Gelecek Zaman 56
2.4.1.4. Geniş Zaman 57
2.4.2. Türkçede Eylemlerin Birleşik Çekimi 57
2.4. Eylemde Kiplik 58
2.4.1. Kip ve Kiplik Nedir? 59
2.4.2. Kiplik Sınıflandırması 60
2.4.2.1. Önerme Kipliği 61
2.4.2.1.1. Bilgi Kipliği 61
2.4.2.1.2. Kanıt Kipliği 62
2.4.2.2. Eylem Kipliği 62
2.5.2.2.1. Yükümlülük Kipliği 62
2.4.2.2.2. Devinim Kipliği 63
DEĞERLENDİRME SORULARI 64
CEVAP ANAHTARI 68
BÖLÜM KAYNAKÇASI 70

3. SIFATLAR

Dr. Bayram ÇETİNKAYA

3.1. Niteleme Sıfatları 75
3.1.1. Niteleme Sıfatlarının Karakteristik Özellikleri 75
3.1.2. Anlam Yönüyle Niteleme Sıfatlarının Çeşitleri 77
3.1.3. Yapılarına Göre Niteleme Sıfatları 78
3.1.3.1. Basit Sıfatlar 79
3.1.3.2. Türemiş Sıfatlar 79
3.1.3.3. Öbek Yapıdaki Sıfatlar 81
3.1.4. Niteleme Sıfatlarının Dizilimi 83
3.1.5. Niteleme Sıfatlarında Derecelendirme 86
3.1.5.1. Ortalama Nitelik Düzeyine Dayalı Derecelendirme 87
3.1.5.2. Karşılaştırmaya Dayalı Derecelendirme 89

3.1.6. Niteleme Sıfatlarının Tümcedeki Konumları 90
3.1.6.1. Adların Önündeki Niteleme Sıfatları 90
3.1.6.2. Adlardan Sonraki Niteleme Sıfatları 90
3.1.6.3. Yüklemlik Sıfatlar 91
3.2. Belirtme Sıfatları 92
3.2.1. Belirtme Sıfatlarının Türleri 92
3.2.1.1. Gösterme Sıfatları 92
3.2.1.2. Belirsizlik Sıfatları 94
3.2.1.3. Sayı Sıfatları 95
3.2.1.4. Soru Sıfatları 97
3.2.2. Yapılarına Göre Belirtme Sıfatları 98
3.2.2.1. Basit Yapıdaki Belirtme Sıfatları 98
3.2.2.2. Türemiş Yapıdaki Belirtme Sıfatları 98
3.2.2.3. Öbek Yapıdaki Belirtme Sıfatları 99
3.2.3. Belirtme Sıfatlarının Dizilimi 99
3.3. Niteleme ve Belirtme Sıfatlarının Dizilimi 100
DEĞERLENDİRME SORULARI 101
CEVAP ANAHTARI 105
BÖLÜM KAYNAKÇASI 107

4. BELİRTEÇLER

Prof. Dr. Ahmet AKÇATAŞ

4.1. Belirteçlerin Özellikleri 110
4.1.1. Asıl Belirteçler 111
4.1.2. Belirteçlik ve Belirteçleşme: 111
4.2. Belirteçlerin Anlamı 113
4.3. Belirteçlerin İşlevleri 114
4.4. Belirteçleri Nasıl Tanırız? 115
4.5. Belirtecin Alt Türleri 116
4.5.1. Anlamına Göre Belirteç Türleri 116

4.5.1.1. Durum Belirteçleri 116
4.5.1.2. Niteleme Belirteçleri 120
4.5.1.3. Ölçü Belirteçleri 120
4.5.1.4. Soru Belirteçleri 121
4.5.1.5. Yer-Yön Belirteçleri 121
4.5.1.6. Zaman Belirteçleri 122
4.5.2. Yapısına Göre Belirteçler 122
4.5.2.1. Yalın (Basit) Belirteçler: 122
4.5.2.2. Türemiş Belirteçler: 122
4.5.2.3. Bileşik Belirteçler: 123
4.5.2.4. Öbekleşmiş Belirteçler: 123
4.5.2.5. Deyimleşmiş Belirteçler: 125
4.6. Söz Öbeklerinin Bileşeni Olarak Belirteç Öbekleri 125
4.7. Tümcede Ögelerin Bileşeni Olarak Belirteç Öbekleri: 126
DEĞERLENDİRME SORULARI 127
CEVAP ANAHTARI 131
BÖLÜM KAYNAKÇASI 134

5. ADILLAR

Doç. Dr. Özgür AY

5.1. Adıl Kavramı ve Gramerlerimizin Konuya Yaklaşımı 137
5.2. Adılların Özellikleri 137
5.3. Adılların Sınıflandırılması 143
5.3.1. Yapılarına Göre Adıllar 143
5.3.1.1. Sözcük Yapısında Adıllar 143
5.3.1.2. Söz Öbeği Yapısında Adıllar 143
5.3.2. Dilbilgisel İşlevlerine Göre Adıllar 143
5.3.2.1. Kişi Adılları 143
5.3.2.1.1. Kişi Adıllarının Özellikleri 144
5.3.2.2. Dönüşlülük Adılları 145

5.3.2.3. İşaret Adılları 149
5.3.2.3.1. İşaret Adıllarının Özellikleri 151
5.3.2.4. Belirsizlik Adılları 154
5.3.2.4.2. Belirsizlik Adıllarının Özellikleri 156
5.3.2.5. Aitlik Adılları 157
5.3.2.5.1. Aitlik Adıllarının Özellikleri 158
5.3.2.6. Soru Adılları 159
5.3.2.6.1. Soru Adıllarının Özellikleri 160
DEĞERLENDİRME SORULARI 162
CEVAP ANAHTARI 166
BÖLÜM KAYNAKÇASI 167

6. ÜNLEMLER

Dr. Fatih DOĞRU

6.1. Ünlemlerin Genel Özellikleri 171
6.2. Birincil Ünlemler 175
6.2.1. İçe Dönük Ünlemler 175
6.2.2. Dışa Dönük Ünlemler 176
6.3. Ünlemlik (İkincil Ünlemler) 179
6.4. Ünlem Öbeği 182
6.5. Ünlem Tümcesi ve Tümcede Ünlem 182
6.6. Ünlem İşareti (!) 184
DEĞERLENDİRME SORULARI 185
CEVAP ANAHTARI 189
BÖLÜM KAYNAKÇASI 191

7. İLGEÇLER

Dr. Şaziye DİNÇER BAHADIR

7.1. İlgeç 195
7.2. İlgeçlik 196
7.3. İlgeç Öbeği 197

7.4. Diğer Söz Öbeklerinin Bileşeni Olarak İlgeç Öbekleri 198
7.5. Tümcede Ögelerin Bileşeni Olarak İlgeç Öbekleri 199
7.6. Dilbilgisel İşlevlerine Göre İlgeçler 199
DEĞERLENDIRME SORULARI 220
CEVAP ANAHTARI 224
BÖLÜM KAYNAKÇASI 226

8. BAĞLAÇLAR

Dr. Serdar KARAOĞLU

8.1. Asıl Bağlaçlar 227
8.2. Bağlaçlık 229
8.3. Bağlaç Öbeği 230
8.4. Diğer Söz Öbeklerinin Bileşeni Olarak Bağlaçlar 231
8.5. Tümcede Ögelerin Bileşeni Olarak Bağlaçlar 232
8.6. Yapılarına Göre Bağlaçlar 233
8.6.1. Yalın Yapılı Bağlaçlar 233
8.6.2. Türemiş Bağlaçlar 233
8.6.3. Birleşik Yapılı Bağlaç(lık)lar 233
8.7. Kökenlerine Göre Bağlaçlar 234
8.8. Kullanım ve İşlevlerine Göre Bağlaçlar 234
8.9. Türkiye Türkçesinde Bağlaçlar ve İşlevleri 237
DEĞERLENDİRME SORULARI 269
CEVAP ANAHTARI 273
BÖLÜM KAYNAKÇASI 275

9. PEKİŞTİREÇLER

Dr. Bilal UYSAL

9.1. Yapılarına Göre Pekiştireçler 279
9.1.1. Basit Pekiştireçler 279
9.1.2. Türemiş Pekiştireçler 279

9.1.3. Birleşik Pekiştireçler....279
9.2. İşlevlerine Göre Pekiştireç....279
9.3. Birden Fazla Pekiştireçli Tümceler....294
DEĞERLENDİRME SORULARI....296
CEVAP ANAHTARI....301
BÖLÜM KAYNAKÇASI....303

10. YARDIMCI EYLEMLER

Dr. Duygu KAMACI GENCER

10.1. Adları Eylemleştiren Yardımcı Eylemler....306
10.1.1. AD+Yardımcı Eylem Öbeği Oluşturanlar....307
10.1.2. AD+Yarı Yardımcı Eylem Öbeği Oluşturanlar....312
10.2. Eylemleri Betimleyen Yardımcı Eylemler....313
10.2.1. EYLEM-Ulaç Biçimbirimi+Yarı Yardımcı Eylem Öbeği Oluşturanlar....314
10.2.1.1. Yeterlilik: EYLEM-{(y)A}+bil-....314
10.2.1.2. Tezlik: EYLEM-{(y)I}+ver-....315
10.2.1.3. Devamlılık: EYLEM-{(y)A}+dur-/kal-/gel-....315
10.2.1.4. Yaklaşma: EYLEM-{(y)A}+yaz-....316
10.2.1.5. Deneme: EYLEM-{(y)A}+gör-....317
10.2.1.6. EYLEM-{(y)Ip}+YYE....317
10.2.2. EYLEM-Ortaç Biçimbirimi+Yardımcı Eylem Öbeği Oluşturanlar....318
10.2.2.1. Yaklaşma ve İstek: EYLEM-{(y)AcAK}+ol-/i-/Ø-....318
10.2.2.2. Başlama ve Bitirme: EYLEM-{(I/A)r}+ ol-/i-/Ø-....319
10.2.2.3. Bitmişlik: EYLEM-{mIş}/-{mAz}+ ol-/i-/Ø-....319
10.2.3. EYLEM-Ortaç Biçimbirimi+Yarı Yardımcı Eylem Öbeği Oluşturanlar....320
10.2.3.1. İstek: EYLEM-{(y)AcAK}/-{(y)AsI}+gel-/tut-....320
10.2.3.2. Bitmişlik: EYLEM-{mIş}+bulun-....321
DEĞERLENDİRME SORULARI....323
CEVAP ANAHTARI....328
BÖLÜM KAYNAKÇASI....330